

Ruimtelijke concentratie en prestaties van tuinders

De provincies en het rijk voeren beleid om de glastuinbouw in de daarvoor aangewezen gebieden te concentreren. Dit concentratiebeleid zou een bijdrage moeten leveren aan het versterken van de internationale concurrentiepositie van de sector. Uit analyse blijkt echter dat de bedrijfseconomische prestaties van tuinders in concentratiegebieden niet evident beter zijn dan die van tuinders in verspreidglasgebieden.

GILBERT BAL
Adviseur bij Roots
Beleidsadvies

**SERGEJ BULTER-
MAN**
Onderzoeker bij
Bureon

In het bedrijfslevenbeleid is de sector Tuinbouw en Uitgangsmaterialen een van de negen topsectoren. In de ontwikkeling van deze topsector zijn de vijf regionale greenports (Westland/Oostland, Venlo, Aalsmeer, Duin- en Bollenstreek en Boskoop) beleidsmatig en economisch richtinggevend. Al in 2010 werd het rijk door Adviesgroep Nijkamp geadviseerd om het bestaande netwerk van kernclusters te versterken. Het advies is gebaseerd op de veronderstelling dat tuinbouwbedrijven in clusters beter presteren dan daarbuiten. Maar in hoeverre presteren tuinders in concentratiegebieden nu daadwerkelijk beter dan collega's in verspreidglasgebieden?

GRONDPRODUCTIVITEIT

Een manier om de voordelen van de concentratie van tuinbouw te schatten is op basis van grondprijverschillen tussen locaties. Dit is in lijn met de theorie waarin het verschil in locatievoordelen in de prijs van niet-mobiele productiefactoren, zoals grond, tot uiting komt. Volgens deze theorie zouden de hogere grondprijzen voor tuinbouwlocaties in concentratiegebieden moeten wijzen op betere bedrijfseconomische prestaties van de tuinders die hier zijn gevestigd.

Tabel 1 geeft de verhouding van de gemiddelde omzet- en kostenniveaus tussen glastuinbouwbedrijven in concentratiegebieden versus verspreidglasgebieden weer. De percentages in de tabel geven aan hoeveel hoger de omzet en kosten zijn in de geconcentreerde gebieden. Kader 1 geeft hiervan een methodische verantwoording. De tabel laat zien dat de grondproductiviteit (omzet per hectare) in concentratiegebieden inderdaad op een hoger niveau ligt; 350.000 euro

per hectare in concentratiegebieden versus 186.000 euro per hectare in verspreidglasgebieden, ofwel 88 procent. Het verschil vertoont parallellen met het verschil in de onderliggende waarde van de grond van respectievelijk 253.000 euro en 127.000 euro per hectare. Dit bevestigt de gangbare theorie en is ook in lijn met de gebruikelijke uitgangspunten bij onderzoek, zoals in SEO *et al.* (2011): het verschil in grondprijzen hangt samen met het verschil in grondproductiviteit.

Een eerste belangrijke verklaring voor de hogere grondproductiviteit in concentratiegebieden is de intensievere benutting van grond. In de verspreidglasgebieden bevinden zich meer bedrijven met een gemengde bedrijfsvoering, ofwel bedrijven die een deel van de omzet halen uit bijvoorbeeld vollegrondstuinbouw en akkerbouw. Dit blijkt ook uit de grondbenutting van deze bedrijven. In concentratiegebieden is twee derde van de cultuurgrond bebouwd met kassen, tegenover veertig procent in verspreidglasgebieden. Vooral binnen de snijbloementeelt zijn deze verschillen in grondbenutting groot.

De verschillen in schaalgrootte van bedrijven vormen een tweede belangrijke verklaring voor de verschillen in grondproductiviteit. Zo blijkt de grondproductiviteit met de schaal van het bedrijf toe te nemen en zijn in concentratiegebieden in termen van areaal relatief veel grote bedrijven gevestigd. In

Omzet- en kostenniveaus in 2006–2009 **TABEL 1**

Verschil tussen concentratiegebieden en verspreidglasgebieden in procenten	Groenten	Snijbloemen	Pot- en perkplanten	Totaal glastuinbouw
Totale omzet per hectare cultuurgrond	73	74	38	88
Teeltoomzet per hectare betaalbaar oppervlak	10	1	42	16
Kosten per hectare cultuurgrond	81	74	41	92
Kosten per hectare cultuurgrond, exclusief financieringslasten en afschrijvingen	76	68	37	87

Bron: LEI, 2011

concentratiegebieden bedraagt de jaaromzet per hectare bij bedrijven groter dan 2,5 hectare bijna 470.000 euro, tegenover bijna 210.000 euro bij bedrijven kleiner dan 1 hectare. Dit verschil volgt niet alleen uit relatief hoge teeltopbrengsten; grotere bedrijven blijken ook meer dan kleinere bedrijven aanvullende opbrengsten uit energie te halen. Hoewel de toename van de grondproductiviteit met de schaal van het bedrijf ook in verspreidglasgebieden opgaat, zijn in deze gebieden relatief minder grootschalige bedrijven (11 procent van alle bedrijven) gevestigd dan in concentratiegebieden (23 procent). Het positieve effect van schaalvoordelen doet zich dan ook meer voor in concentratiegebieden dan in verspreidglasgebieden.

Een laatste verklaring voor het verschil in grondproductiviteit zijn de meer recente investeringen van tuinders. Dit is in lijn met de door Adviesgroep Nijkamp (2010) aangegeven hogere innovatiekracht van de tuinbouwbedrijven die in concentratiegebieden zijn gevestigd. De hier gevestigde tuinders blijken in vergelijking tot tuinders in verspreidglasgebieden over productiemiddelen te beschikken waarmee een relatief hogere omzet kan worden gerealiseerd.

KOSTEN

De hogere grondproductiviteit in concentratiegebieden uit zich echter niet in betere bedrijfseconomische prestaties. Uit tabel 1 blijkt dat behalve de omzet ook de kosten in concentratiegebieden op een fors hoger niveau liggen. De met het ruimtelijke concentratiebeleid beoogde kostenverlaging blijkt hiermee nog niet te zijn gerealiseerd. In de groenteteelt liggen de kosten niveaus (kosten per hectare) zelfs boven de omzetniveaus, wat resulteert in een per saldo negatief bedrijfsresultaat.

Een nadere analyse van de kostenstructuur laat zien dat tuinders in concentratiegebieden in de eerste plaats meer betalen voor primaire toeleveranties zoals zaai- en pootgoed en energie. Deze hogere kosten komen direct voort uit de hogere grondproductiviteit. Hierdoor hebben tuinders in concentratiegebieden per hectare meer zaai- en pootgoed en energie nodig dan hun collega's in verspreidglasgebieden. Bovendien

wordt een deel van de energie ingezet om energieopbrengsten te realiseren.

Uit de analyse van de bedrijfseconomische gegevens van tuinders in de periode 2006–2009 blijkt echter ook dat de kosten voor arbeid in concentratiegebieden op een fors hoger niveau liggen. Per hectare blijkt vooral het verschil in de snijbloementeel groot: respectievelijk 76.000 euro in concentratiegebieden en 33.000 euro in verspreidglasgebieden. De verklaring voor dit grote verschil is tweeledig. In de eerste plaats wordt het hogere kostenniveau veroorzaakt doordat de concentratiegebieden overwegend in het westen van het land zijn gelegen. De Groot *et al.* (2010) toonden al aan dat een werknemer in de Randstad met gelijke kwalificaties meer verdient dan een werknemer buiten de Randstad. In de tweede plaats zijn de arbeidskosten per hectare hoger bij grote bedrijven dan bij kleine. In concentratiegebieden zijn relatief veel grote bedrijven gevestigd en liggen de arbeidskosten dus op een hoger niveau.

Ten slotte gaan de recente investeringen in kassen, gebouwen en installaties vooralsnog gepaard met relatief hoge afschrijvingen en financieringslasten. Hierdoor hebben tuinders in concentratiegebieden in vergelijking tot veel collega's in verspreidglasgebieden een extra kostenpost. Gemiddeld bedroeg de som van afschrijvingen en financieringslasten in concentratiegebieden 180.000 euro per bedrijf; ruim twee keer zo veel als bij bedrijven in verspreidglasgebieden. Hoewel de financieringslasten van tijdelijke aard zijn, zorgden deze in de periode 2006–2009 voor een maar zeer beperkt positief saldo op de winst- en verliesrekening van tuinbouwbedrijven. Met een bruto inkomen van gemiddeld 20.000 euro per bedrijf lag het saldo bij tuinders in concentratiegebieden zelfs 4000 euro lager dan bij tuinders in verspreidglasgebieden.

CONCLUSIE

Tuinders in concentratiegebieden behalen gemiddeld een hogere omzet per hectare dan tuinders in verspreidglasgebieden. Maar ook de kosten liggen op een fors hoger niveau. Dit komt mede doordat tuinders in concentratiegebieden in de onderzoeksperiode 2006–2009 relatief veel in schaalvergroting investeerden. Zonder een verlaging van de inkoop- en arbeidskosten of een verdere verhoging van de productiviteit zullen echter ook in de toekomst de bedrijfseconomische prestaties van tuinders in concentratiegebieden slechts marginaal groter zijn dan die van tuinders in verspreidglasgebieden.

Methodische verantwoording

KADER 1

Bij de analyse is gebruikgemaakt van gegevens uit het Bedrijven-Informatienet Land- en Tuinbouw (Binternet) van het LEI. Het Binternet verzamelt feiten over de bedrijfsvoering en economische situatie van boeren, tuinders, vissers en bosbouwers. In het Binternet bestond de steekproef van glastuinbouwbedrijven in de periode 2006–2009 uit 262 bedrijven, waarbij een bedrijf als glastuinbouwbedrijf is gedefinieerd als meer dan twee derde van de productie uit glastuinbouwproducten bestond. Van de 262 glastuinbouwbedrijven waren er 194 in concentratiegemeenten en 68 in niet-concentratiegemeenten gevestigd. Een concentratiegemeente is een gemeente waar meer dan zeventig procent van het glasareaal in concentratiegebieden is gelegen. Overeenkomstig de definitie van Alterra en LEI (2011) zijn concentratiegebieden de gebieden die door het rijk en de provincies zijn aangewezen als vestigingslocatie met uitbreidingsmogelijkheden voor glastuinbouw. Met behulp van wegingsfactoren voor teelsoort en schaalgrootte is de steekproef representatief gemaakt voor alle concentratiegebieden en verspreidglasgebieden (Bureon en Roots Beleidsadvies, 2012).

LITERATUUR

- Adviesgroep Nijkamp (2010) *Vitaal tuinbouwcluster 2040. Een toekomststrategie voor Greenport Holland*. Amsterdam: Adviesgroep Nijkamp.
- Alterra en LEI (2011) *Omvang en ontwikkeling verspreid liggend glas in maatschappelijk waardevolle gebieden*. Den Haag: LEI.
- Bureon en Roots Beleidsadvies (2012) *Analyse van het bedrijfseconomisch functioneren van verspreid liggende glastuinbouwbedrijven in de periode 2006–2009 op basis van gegevens uit het Binternet*. Utrecht/Rijswijk: Bureon en Roots Beleidsadvies.
- Groot, H. de, G. Martet, C. Teulings en W. Vermeulen (2010) *Stad en land*. Den Haag: CPB.
- LEI (2011) *Kengetallen bedrijfseconomisch functioneren verspreid liggende glastuinbouwbedrijven 2006–2009*. Den Haag: LEI.
- SEO, LEI en Atlas voor gemeenten (2011) *Verkassen? Maatschappelijke kosten en baten van het verplaatsen van tuinbouw ten behoeve van woningbouw*. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.